

L'ARXIU ÉS MANI I FESTA UNA ACCIÓ PERFORMATIVA ENTRE L'ARXIU I L'ESPAI PÚBLIC

Susanna Muriel Ortiz¹

Ricard Martínez²

Arqueologia del Punt de Vista

Resum

L'Arxiu és Mani i Festa és una acció artística inèdita al món dels arxius fotogràfics. Fruit d'una inusual col·laboració entre artistes, arxiviers i ciutadania. En aquest cas, entre el creador visual l'Albert Gusi, l'arxiviera especialitzada en col·leccions fotogràfiques Susanna Muriel Ortiz i un bon nombre de ciutadans implicats directament en la salvaguarda de la memòria familiar. És així com l'equip d'Arqueologia del Punt de Vista, ha produït una acció singular en la que una selecció de fotografies familiars surten al carrer, transformades en banderes i onejades pels seus propis custodis, els arxiviers familiars. Una manifestació dels arxius familiars per reivindicar la seva particular lluita contra l'oblit, amb la paraula en primera persona. Una festa de la memòria, per compartir històries amb les persones i llocs on van ser presents, d'una manera o una altre, perquè totes les històries comparteixen un lloc comú, el testimoni.

1. Base per una revolta

Tancar un projecte de memòria col·lectiva no era gens fàcil, després de dos anys de pandèmia i sense caure en l'habitual exposició recopilatòria. El projecte en sí, l'*Àlbum Familiar del Barri*, iniciat al 2018 amb l'impuls de l'espai de gestió comunitària La Lleiatalat Santsenca va ser particular. Es van recopilar prop de 300 fotografies amb la gravació del seu testimoni. Un projecte immersiu, ja que va estar concebut perquè una part dels participants col·laboressin en les tasques de descripció i digitalització de les imatges seguint els protocols arxivístics. D'aquesta forma s'extenia la pràctica arxivística a la ciutadania, i es convertia de nou en un projecte de retorn, ja que en resposta a les donacions digitals els participants rebien formació com arxiviers domèstics. També es van buscar altres col·lectius als habituals en aquests tipus de projectes de crida ciutadana. Així va ser, com amb l'ajuda de la Lleiatalat, vam involucrar a Radars, un projecte d'acció comunitària impulsat per Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona per pal·liar els efectes de la soledat no volguda i prevenir situacions de risc de les persones grans. Així mateix, vam sumar a algunes residències de gent gran del barri, a les quals ens vam desplaçar per buscar el seu testimoni, les seves imatges familiars. Un altre punt important en aquesta particularitat, és la incorporació d'aquesta col·lecció d'imatges familiars a un arxiu públic, concretament a l'Arxiu Municipal del Districte de Sants-Montjuïc. En aquest sentit, des d'Arqueologia del Punt de vista, l'entitat al capdavant del projecte, no volíem multiplicar els arxius, sino centralitzar la seva gestió en una entitat pública, però en la que la ciutadania hagués tingut un paper principal, protagonista i actor. El reconeixement que suposa que les pròpies imatges familiars formin part, a partir d'ara, del patrimoni que gestiona l'arxiu, suposa un altre retorn cap a la ciutadania que ens va obrir les portes.

No obstant, tal com senyalaven al començament, la pandèmia havia canviat moltes coses. Un nombre important de participants ja no hi eren, altres havien emmalaltit. Hi havia qui l'Alzheimer havia començat a esborrar les primeres línies de una vida. Per això, volíem realitzar una acció diferent, revolucionària, sacsejar l'arxiu i fer-ho amb el màxim nombre d'implicats. L'encàrrec partia del Departament del Servei a les Persones i al Territori del Districte de Sants-Montjuïc qui havia assolit el projecte amb la nostra entitat.

2. Joc amb Albert Gusi

L'artista visual Albert Gusi agitador nat, va crear l'acció performativa quan li vam exposar el projecte: *L'Arxiu és Mani i Festa*. Volíem seguir jugant amb l'Albert i les seves idees prenyades d'ironia, concebudes des d'un paisatge fet fàbula.

Albert va proposar una metamorfosi significativa i alhora conceptual. Del paper, habitual en les reproduccions fotogràfiques, passaríem a la roba. Un canvi de matèria que apropava més encara

les imatges a la pell de les persones. Les fotografies familiars es convertirien en banderes. Les imatges familiars assolien la potència simbòlica i evocadora d'aquests emblemes de drap. Els petits records fotogràfics -fragments de la nostra història- esdevindrien estendards al vent.

L'ocupació de l'espai públic pels protagonistes de les imatges era l'altre aspecte important en la nostra acció. Dos dels ingredients principals en la nostra *manifestació*. Implicar als custodis de les imatges a explicar en directe el seu testimoni alhora que sostenien la bandera amb la seva fotografia familiar, una forma d'activisme, una exhibició pública per reivindicar a l'espai públic.

Figura 1: Els participants a *L'Arxiu és Mani i Festa* a les escales de l'església de Santa Maria de Sants.

© Ricard Martínez.

Les fotografies familiars convertides en banderes, portades pels seus propietaris es convertien en baluard de la conquesta de l'espai públic. La grandària era important, les banderes de grans dimensions (80x120cms) es van posar a caminar, com en un bosc escocès. Curiosament, sovint el record de les imatges és proporcional a la mida d'aquestes, o bé, a l'excepcionalitat que es generi al seu voltant. Per altres instal·lacions que hem realitzat, com a *Pati de llum*³ les fotografies que s'apropen a l'escala 1:1 funcionen com a inquietants ponts químics entre la realitat i el desig. Les persones representades a les imatges cobren vida corpòria en els centímetres que s'aproximen a l'escala real, la mirada completa el record. I això mateix va passar amb les banderes que servien d'excusa per tornar a passejar amb els avantpassats, els avis, els pares i fins i tot, un mateix quan feia la Primera Comunió.

És així com va ser concebut *L'Arxiu és Mani i Festa*. Un gest col·lectiu i poderós, la transfiguració de les fotografies familiars en banderes. Els records onejaran de nou, molts d'ells encara gronxats pels seus custodis, aquelles persones que han preservat els àlbums familiars i n'han cedit una petita part al projecte.

3. La bandera, teixit per la memòria

No era la primera vegada que, des d'*Arqueologia del Punt de Vista* treballàvem amb el poderós suport simbòlic d'una bandera. L'any 2019 l'artista visual Ricard Martínez, integrant de l'equip, va crear la instal·lació fotogràfica efímera *13 banderes fosques*⁴. En aquella ocasió, era un encàrrec de l'Arxiu del Port de Tarragona per als actes de commemoració del final de la Guerra Civil espanyola a Tarragona. L'obra es componia de 13 fotografies hissades en forma de banderes al Port de Tarragona. Les imatges havien estat efectuades pels propis perpetradors del conflicte durant aquells atacs aeris. El fet d'incorporar-les en forma d'estendard posava de manifest la violència utilitzada pels atacants com una forma per assolir el poder.

Accions com *13 banderes fosques* o *L'Arxiu és Mani i Festa* s'aprofiten de l'extraordinària força que desprenen les fotografies, quan canvien de suport. És un fenomen que nosaltres anomenem *termodinàmica de les imatges*, i que ja fou formulat com a *Remediació*⁵.

En el cas de l'acció *L'Arxiu és Mani i Festa*, és molt proper formalment a altres accions reivindicatives realitzades en un context ben diferent. Ens referim a les malauradament nombroses manifestacions realitzades principalment a ciutats iberoamericanes, per reivindicar la memòria dels desapareguts durant les dictadures militars d'aquells països. En aquestes marxes els supervivents o els seus descendents hi participen portant fotografies dels seus familiars desapareguts⁶.

L'acció performativa *L'Arxiu és Mani i Festa* s'avança en la defensa de l'espai públic com un escenari de la vida cultural de la ciutat i en el qual la participació veïnal és la clau. La ciutadania s'integra en una pràctica de cultura memorialística a l'espai públic a través del dinamisme que pot oferir l'arxiu familiar.

El barri de Sants a Barcelona té un gran i consolidat teixit associatiu que es cita anualment en les edicions del *FirEntitats*⁷, per aquest motiu vam decidir fer coincidir la nostra celebració amb aquesta mostra associativa de les entitats de Sants, Hostafrancs i la Bordeta. *L'Arxiu és Mani i Festa* s'afegia al programa d'activitats. La difusió va partir de dos mitjans propers, en primer lloc Sants3Ràdio⁸ que amb una entrevista previa va promocionar l'acció reivindicativa. Un altre mitjà, va ser TV3⁹ qui ens va acompanyar en aquesta reivindicació.

Figura 2: Imatge de la marxa reivindicativa pels carrers del barri de Sants (Barcelona). © Oscar Ciutat.

4. Poètica de l'acte arxivístic

L'arxiu comunitari que va servir de base no és un relat paral·lel a la història oficial dels barris o les ciutats. És un relat sovint silenciats, menystingut i per això, freqüentment se li otorga aquest paper subsidiari. La fotografia familiar i per tant el seu testimoni, va molt més enllà d'aquest discurs en nom propi, tenen un pes específic en una substància que no és homogènia, com és la memòria. Per la realització d'aquesta marxa reivindicativa calia fer una selecció de 50 fotografies del projecte *Àlbum Familiar del Barri*, posant de manifest el caràcter viu d'aquest tipus de fotografies. El fet d'organitzar un recorregut pels carrers possibilitava l'oportunitat d'una trobada, entre la imatge impresa en la bandera i l'espai del recorregut reivindicatiu. Per aquest motiu, les imatges seleccionades van ser casaments, comunions, excursions, celebracions familiars, parades al Mercat de Sants, els passejos dels diumenges, les galeries fotogràfiques del barri, la font màgica de Montjuïc, les dones treballadores de Can Batlló, comerços desapareguts, les escoles infantils privades, o les escenes familiars al terrat. Una mostra de narració visual que va caminar pels carrers de Sants, on moltes d'elles van ser realitzades per un fotògraf, sovint un familiar.

Figura 3: Instant en el que els passejants interpel·len les imatges en l'acció performativa *L'Arxiu és Mani i Festa*. © Oscar Ciutat.

L'acció es va plantejar com una mena de conquesta, per escenificar com aquestes imatges, que van sorgir d'un projecte de memòria col·lectiva s'incorporaven a la plataforma digital de l'Arxiu Municipal de Barcelona, dins l'Arxiu Municipal del Districte de Sants-Montjuïc¹⁰. Conscients de la importància i transcendència del testimoni en primera persona d'aquestes imatges, vam contactar amb totes les famílies escollides per explicar l'acció i de nou, el projecte va superar les expectatives. Els guardians passius de la memòria es van transformar en agents actius que configuren la memòria. Implicant a familiars, i amics l'acció va ser terapèutica. Caminant amb els retrats es va interpel·lar els passejants amb la mirada i la paraula.

Conclusió

A **L'Arxiu és Mani i Festa** la fotografia familiar surt al carrer per mobilitzar l'arxiu. Una reivindicació festiva, en col·laboració de les pràctiques artístiques amb l'arxivística. Visibilitar en l'espai públic la presència dels records íntims dins la història del barri, va ser una forma de convertir l'arxiu en itinerant. Com escriu Romà de la Calle¹¹, *L'art pot assumir com a propi el paper de transformar-se en document i testimoni compartit*. **L'Arxiu és Mani i Festa** fa el camí invers i transforma el document en art i, al mateix temps fa dels dos gestos que el componen, l'artístic i l'arxivístic, una acció creativa.

NOTES

¹ <https://susannamuriel.com/>

² <https://www.arqueologiadelpuntdevista.org/>

³ <https://www.arqueologiadelpuntdevista.org/instalaciones/pati-de-llum/>

⁴ <https://www.arqueologiadelpuntdevista.org/instalaciones/13-banderes-fosques/>

⁵ Bolter, Jay David & Grusin, Ricard (1999): *Remediation. Understanding New Media*. Cambridge, MA (USA) the MIT press.

⁶ Mónica Hasenberg, 2022. "Las marchas del 24 de marzo."
<https://revistaharoldo.com.ar/nota.php?id=712>

⁷ <https://cotxeres-casinet.org/programacions-culturals/firentitats/>

⁸ <https://www.el3.cat/noticia/76627/larxiu-es-mani-i-festa-la-reivindicacio-de-la-memoria-fotografica-de-sants>

⁹ <https://www.ccma.cat/324/la-memoria-familiar-i-collectiva-del-barri-de-sants-surt-al-carrer-la-fotografia-es-viva/noticia/3166979/>

¹⁰ Enllaç a la Col·lecció d'arxius familiars de l'AMDMS actualment en línia: <https://tuit.cat/O4CGY> Les donacions digitals d'aquestes imatges s'ha iniciat amb 100 imatges, seguim el protocol de l'arxiu. L'institució continuarà amb la resta de col·lecció progressivament.

¹¹ Romà de la Calle (2016): "Mani-Festa. La festa col·lectiva, per la reivindicació dels drets, feta imatge". Publicat a *Diàlegs entre les imatges i les paraules. Estudis al voltant de setze artistes del sud del País Valencià*. Sant Vicent del Raspeig: Publicacions de la Universitat d'Alacant.
<https://portalart.antonimiro.com/texto/mani-festa-la-festa-collectiva-per-la-reivindicacio-dels-drets-feta-imatge&lang=ca>